



BOSHLANG'ICH SINFLARDA SIFAT SO'Z TURKUMI O'QITISH METODIKASI

Ma'rupova Zarina

Shokirova Madina

Qo'qon Universiteti Boshlang'ish ta'lim yo'nalishi

1-bosqich talabalari

Annotatsiya. Mazkur maqolada biz sizlar bilan qanday qilib boshlang'ich sinf o'quvchilariga eng samarali metod va usullardan foydalangan holda dars tashkil etishni, sifat so'z turkumini o'qitish metodikalarini ko'rib chiqamiz va o'rganamiz. Boshlang'ich sinflarda so'z turkumlari mavzusi eng muhim mavzulardan biri bo'lib, maqolamizda qanday yo'l bilan sifat so'z turkumini bolalarga qulay tarzda tushuntirish metodlari haqida so'z olib borilgan.

Kalit so'zlar. Sifat so'z turkumi, boshlang'ich sinf o'quvchilari, pedagoglar, qulay va samarali metodlar, fikrlash, ilk maktab davri, so'z turkumlari, aqliy salohiyat.

Kirish. Xozirgi yosh avlod tarbiyasiga, ta'limiga berilayotgan e'tibor va yaratilayotgan sharoitlar oldingidan ancha kundan kunga rivojlanib jadal o'sib bormoqda. Shu bilan birgalikda pedagoglar oldiga qo'yilayotgan talablar juda kuchli. O'qituvchilar bolalarni ilk maktab paytidanoq jismonan sog'lom, ruhan tetik va aqliy faoliyati yuksak bo'lishi uchun qo'llaridan kelgan barcha ishlarni qilishmoqda. Shu bilan birgalikda tajribali pedagoglar mehnatiga hamohang tarzda o'tilayotgan darslar o'z samarasini juda yaxshi bermoqda. Hozirgi kunga kelib texnologiyalar rivojlanib ketganligi sababli hatto boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tashkil etilayotgan darslar ham zamon bilan ham nafas bo'lishi kerakligi talab etiladi. Buning uchun, albatta, har bir pedagog o'z ustida tinmay ishlashi, zamonaviy metodlarni o'rganib borishi va qay yo'l bilan o'quvchilarga mavzuni oson va tushunarli qila olishini oldindan bilishi lozim. Maqolamizda biz sizlar bilan birgalikda boshlang'ich sinf o'quvchilariga sifat so'z turkumi o'qitishning eng qulay metodlarini ko'rib chiqamiz. Sifat predmetlarning belgisini bilduruvchi so'z turkumi bo'lib, belgi so'zi keng ma'noga egadir. Ya'ni sifatlar predmentlarning rang-tusini, hajmini, shakl-ko'rinishini va xususiyatlarini bildiradigan so'zlardir. Shuning uchun sifatlar ma'no jihatidan bir necha turlarga bo'linadi. Sifatning boshqa so'z turkumlaridan ajralib turadigan tarafi undagi daraja kategoriyasidir. Bu so'z turkumi Daraja nuqtai nazaridan uch xil bo'ladi. Me'yoriy, me'yordan past va me'yoriy baland sifatlar. Pedagoglar esa bunday sifatlarni oddiy, qiyosiy, orttirma darajadagi



sifatlar sifatida bolajonlarga o'rgatishadi. Misol tariqasida chiroyli, chiroyliroq, juda chiroyli so'zlarini olishimiz mumkin.

Ma'lumki, boshlang'ich sinflar deya atalmish bu davr maktab bosqichining eng muhim qismi bo'lib, o'quvchilar aynan shu davr savodxonlikni o'rganishadi. Oldinlari boshlang'ich sinf deganda biz o'qish va yozish savodxonligiga ega, ma'lum bir fanlardan dastlabki tushunchasi bor o'quvchilarni o'ylar edik. Ammo hozirgi kunga kelib, bolalar ilk maktab davridanoq nafaqat o'qish, yozishni balki, mustaqil fikrlay olish va o'z fikrlarini ravon nuqt yordamida bayon qilishni ham o'rganib borishmoqda. Shuning uchun mavzularni o'tayotganimizda bolalarning aqliy salohiyatlarini hisobga olish juda ham muhim masaladir. O'quvchilar birinchi sinfdan to to'rtinchi sinfga qadar sifat so'z turkumini ona tili ham doirasida qisqa va lo'nda tarzda o'rganadilar.

Asosiy qism. Sifatning leksik ma'nosi uni ot bilan bog'lab o'rganishni talab qiladi. Shu sababli bu mavzu pedagoglar birmuncha qulaydir. Bolalarga sifatning qoidasini, bu qanday so'z turkumi ekanligini va nima uchun ishlatilishini tushuntirganimizdan keyin, ularni darsga jalb qilish maqsadida birgalikda turli o'yinlarni o'tqazishimiz mumkin. Masalan, eng odatiy bo'lishiga qaramasdan juda oson metod hisoblanadigan guruhlar bilan ishlash metodidan foydalanishimiz mumkin. Bunda o'quvchilarni ikki yoki uch guruhga bo'lamiz va ularga topshiriq beramiz. Deylik birinchi guruh o'qituvchi ko'rsatgan narsaning shaklini, ikkinchi guruh esa maza-ta'mini yoki rangini aytishi va o'zi aytgan sifatga savol berishi mumkin. O'qituvchilari esa ularga turli meva yoki sabzavotlarning rasmini ko'rsatadi. Bu metod juda oddiy ko'ringani bilan aslida bolalarning darsga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi, guruh o'rtasida sog'lom raqobatlashishni o'rgatadi, shuningdek, jamoa bo'lib ishlash bolalarga o'z foydasini bermay qolmaydi. Pedagog esa bu qulay usul orqali ham dars mavzunisi bolalarga tushuntirgan, mustahkamlagan bo'ladi, ham ularning vaqti qiziqarli o'tishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birgalikda bolalar nafaqat sifatlarni ajratishni, balki, ularga qanday savol berishni ham o'rganishadi. Yana bir metodlarimizdan biriga men "mening do'stim" nomini qo'ygan bo'lar edim. Bilamizki, ilk maktab davrida bolalar bir-birlari bilan juda ahil bo'lishadi va har birlarining ajralmas do'stlari bor. Biz ketma-ketlikda bolalardan o'zlarining eng yaqin bir yoki bir nechta do'stlarini eng kamida beshta oddiy yoki bo'rttirma darajadagi sifatlarni qo'llagan holda tasvirlab berishlarini so'raymiz. O'quvchilar esa o'rtoqlariga go'zal tasviflar berish uchun ham darsda faol bo'lishadi. Bu metodning yana bir ustun taraflaridan biri esa-ham bir pedagog, ham ularning sinf rahbari sifatida o'quvchilaringizning yaqin do'stlaridan xabardor bo'lasiz. E'tibor berishimiz kerak bo'lgan tarafi esa metodda sifatning orttirma va oddiy darajalarigina ishtirok etayotganidir. Bu metodda qiyosiy darajani qo'llagan taqdirimizda, o'quvchilar



o'rtasidagi o'zaro nizo va tortishuvlarga sabab bo'lib qolishimiz mumkin. Dars so'ngida esa o'quvchilarning bilimlarini, aqliy salohiyatlarini yanada rivojlantirish maqsadida mantiqiy testlardan foydalanishimiz mumkin. Buning uchun biz bir qator sifatlarni yozib chiqamiz. Masalan: qizil, shirin hidli, chiroyli. Bunga javoban esa variantlarga bir nechta predmet nomini yozamiz. Bolajonlar esa javob topishlari va sifatlaning so'roqlarini aytishlari kerak. Darsning tugallanish qismida o'quvchilar bilishi kerak bo'lgan yana bir muhim narsa bu-sifatning gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishi, gapda to'lqinli chiziq bilan belgilanishi.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, yetuk pedagog bo'lishni istagan har bir o'qituvchi zamon bilan hamnafas bo'lishligi talab etiladi. Bolalarning aqliy salohiyatlariga ko'ra metodlardan foydalanib dars o'ta oladigan pedagoglarga bugungi kunning qahramonlaridir. O'qituvchilar nafaqat bilimlari bilan, balki, o'z kreativ g'oyalari, esdaqolar metodlari, qiziqarli ussul va topshiriqlari bilan ham qogan barcha kasb egalaridan ajralib turishlari lozim. Eng muhimi esa bolalarni tushuna olish, ularni yaxshi ko'rish va o'z kasbiga layoqat bilan yondashishdir. Bola psixologiyasin tushungan pedagoglar uchun bu sohada ish olib borish nafaqat oson, balki, juda maroqli ham bo'ladi. Ayniqsa boshlang'ich sinf bu poydevordir. Uni qay shaklda qurish va yo'naltirish pedagoglar qo'lida. Aynan shuning uchun sizning har bir harakatingiz bamisoli ko'zgu ekanligini, o'quvchilaringiz sizga taqliq orqali sizni ko'zgodagi aksingizni jonlantirishlarini unutmang!